

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

DOI 10.26565/2227-6521-2025-54-04

УДК 316.367.7:316.614

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕГЕТЕРОСЕСУАЛЬНИХ ОСІБ У ГЕТЕРОНОРМАТИВНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Файдюк Наталія Віталіївна – магістрантка соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, 61022, Україна, e-mail: rapart2706@gmail.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9288-608X>

Зубарєв Олександр Сергійович – кандидат соціологічних наук, доцент закладу вищої освіти кафедри соціології соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, 61022, Україна, e-mail: alexandr.zubarev@karazin.ua, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9722-2851>

У статті розкриваються теоретико-методологічні засади соціологічного дослідження соціалізації негетеросексуальних осіб в українському суспільстві. Автори розглядають декілька ключових понять: «дискурс», «гетеронормативність», «соціалізація», «стигматизація», «дискримінація». Стверджується, що концепція дискурсів М. Фуко дозволяє осмислити конструювання «режимів істини», які визначають, що вважається прийнятним, легітимним у певному соціальному контексті, наприклад, визначають гетеросексуальність як норму та нав'язують негетеросексуальним індивідам гетеронормативні стандарти, що значно ускладнює процес їхньої соціалізації. Підкреслюється, що концепт гетеронормативності фокусує увагу на легітимності та наданні переваги гетеросексуальності й цисгендерності над усіма іншими формами сексуальності та гендерної ідентичності. Зазначається, що гетеронормативна культура вимагає від особи гендерної відповідності (цисгендерності) та сексуального потягу виключно до осіб протилежної статі, а осіб, які порушують будь-які із цих норм, стигматизує і маргіналізує. Акцентується на тому, що поняття «соціалізації» є одним із центральних для соціологічної науки та позначає процес залучення індивіда до суспільного життя. Соціалізація негетеросексуальних та нецисгендерних осіб в умовах гетеронормативного суспільства ускладнюється внаслідок деструктивних явищ стигматизації, гетеросексизму та дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Доводиться, що культивування гетеросексистських ідеологій та дискримінаційних практик створює серйозні перепони для повноцінної соціалізації негетеросексуальних та нецисгендерних осіб. Робиться висновок, що євроінтеграційний вектор розвитку, обраний Україною, потребує трансформації гетеронормативної культури суспільства та активної протидії всім формам стигматизації, гетеросексизму та дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Автори стверджують, що лише в умовах забезпечення рівних прав і можливостей для негетеросексуальних та нецисгендерних осіб можлива їхня повноцінна соціалізація та реалізація в усіх сферах суспільного буття, що сприятиме розвитку українського суспільства.

Ключові слова: LGBTQIA+, соціалізація, гетеронормативне суспільство, негетеросексуальна особа, стигматизація, дискримінація.

Для цитування: Файдюк Н. В., Зубарєв О. С. Концептуальні засади соціологічного дослідження соціалізації негетеросексуальних осіб у гетеронормативному суспільстві. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2025. Випуск 54. С. 37-46. doi: <https://doi.org/10.26565/2227-6521-2025-54-04>

How to Cite: Faidyuk, N., & Zubariev, O. (2025) 'Conceptual Foundations of the Sociological Study of the Non-Heterosexual Persons' Socialization in Heteronormative Society'. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Sociological studies of contemporary society: methodology, theory, methods*. 54. pp. 45-46. doi: <https://doi.org/10.26565/2227-6521-2025-54-04> [in Ukrainian]

*Всього за одну ніч сорок мільйонів американців зіплилося від психічного захворювання
(Р. Сапольські)*



Постановка проблеми. Соціалізація негетеросексуальних осіб в Україні є складним і багатогранним процесом, що вимагає ґрунтовного наукового дослідження. Попри певний прогрес у сфері захисту прав представників сексуальних меншин, суспільне ставлення до LGBTQIA+¹ залишається переважно негативним, що створює численні перешкоди на шляху до їхньої повноцінної самореалізації та інтеграції до соціуму. LGBTQIA+ зазнають системної дискримінації, утисків і переслідувань, що викликає сильне занепокоєння.

Актуальність вивчення соціалізації негетеросексуальних осіб в Україні пояснюється низкою причин. По-перше, дослідження соціалізації негетеросексуальних осіб, їхнього суб'єктивного досвіду, емоційних переживань і стратегій взаємодії з суспільством є необхідним для розробки ефективних соціальних ініціатив, спрямованих на подолання стигматизації та дискримінації, а також на забезпечення рівних прав для представників LGBTQIA+. По-друге, існує потреба у вивченні впливу повномасштабної війни на соціалізацію негетеросексуальних осіб в Україні. Зокрема, важливо проаналізувати специфічні виклики, з якими стикаються негетеросексуальні особи, які долучилися до лав Збройних Сил України. Військові дії можуть спричиняти загострення гомофобних та трансфобних настроїв у суспільстві, що збільшує ризики дискримінації та насильства за ознакою сексуальної орієнтації. Соціологічне дослідження потрібне, щоб зрозуміти масштаби цих явищ, а також оцінити вплив війни на можливості камінг-ауту, доступу до медичних і соціальних послуг та загальну безпеку LGBTQIA+. По-третє, занепокоєння викликає становище внутрішньо переміщених негетеросексуальних осіб, які через війну змушені були залишити свої домівки. Важливо дослідити питання щодо їхнього доступу до місць тимчасового проживання, можливості відкритого самовираження та отримання психосоціальної підтримки. По-четверте, необхідно розглянути, як війна вплинула на діяльність українських організацій, що займаються питаннями LGBTQIA+. Багато з них були змушені змінити формат своєї роботи або тимчасово призупинити діяльність. Роль правозахисних організацій у підтримці внутрішньо переміщених негетеросексуальних осіб важко переоцінити, тому важливо дослідити, з якими труднощами стикаються ці організації. По-п'яте, розкриття особливостей соціалізації негетеросексуальних осіб важливе в контексті розуміння механізмів формування особистості в умовах гетеронормативного середовища.

Всі ці аспекти свідчать про наявність проблемної ситуації, яка вимагає комплексного дослідження соціалізації негетеросексуальних осіб в Україні, що є актуальним не лише з наукової точки зору, але й з погляду розробки ефективної соціальної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади дослідження соціалізації негетеросексуальних осіб розглядають як українські, так і зарубіжні вчені.

Серед тем, які фігурують у роботах українських дослідників, можна назвати пріоритетні напрямки соціальної роботи з бісексуальними та гомосексуальними старшокласниками (М. Альохін [1]); гендерну соціалізацію та становлення гендерної ідентичності (П. Горностай [2]); теоретичні підґрунтя дослідження психологічного компоненту гомосексуальної ідентичності особистості (М. Ткалич, М. Гречаник, Є. Гречаник [3]); ЛГБТ-сім'ї в Україні (Т. Марценюк [4]); особливості роботи соціального працівника з представниками ЛГБТ-спільноти (О. Простомолотова [5]); особливості ставлення батьків та вчителів до дітей ЛГБТ+ (В. Мясенко [6]) та інші.

Зарубіжними науковцями осмислюються негативні та позитивні чинники, що впливають на добробут підлітків, які є гомосексуальними, бісексуальними, трансгендерними, квір- і тими, хто перебуває в процесі самовизначення (Д. Хіга, М. Дж. М. Хоппе, Т. Ліндхост, Ш. Мінсер, Б. Біднелл, Д.М. Моррісон та інші [7]); опіка над гомосексуальними, бісексуальними, трансгендерними та тими, хто перебувають у процесі самовизначення, підлітками в інклюзивному та афірмативному середовищі (С. Хедланд, Б. Єхія, Х. Макадон [8]); комунікація та підтримка як засоби запобігання самогубствам серед LGBTQIA2S+ підлітків (Б. Гарріс, К. Галлант, Х. Коен, А. Каріді, Т.Л. Макферсон [9]); захисні фактори, що сприяють зниженню рівня вживання психоактивних речовин і депресії серед підлітків, які належать до гендерних меншин (Д. Бурштейн, Е.Л. Пердью, Д.А. Джонс, Дж. Л. Бріз, Є. Чень, Р. Сідж [10]); відкритість та соціально-емоційна адаптація серед асексуальних і демісексуальних підлітків (Дж. К. Пітчер, Р.Л. Сміт та Р. Дж. Уотсон [11]); мікроагресія на ґрунті сексуальної орієнтації та психічне здоров'я гомосексуальних підлітків у трьох містах Мексики (Х.К. Мендоса-Перес, Х.С. Трехо-Ернандес, Р.А. Ольмедо-Нері, Х.І. Вега-Кауїч, І. Лозано-Вердуцко, С. Крейг [12]); інтерпретативний феноменологічний аналіз досвіду ЛГБТQ+ студентів із сільської місцевості (Т. Робертс, Л. Робертс, З. Карпентер, С. Гауайзен, А. Джонс, К. Шутте, Т. Сміт [13]); гендерна соціалізація та афірмативне шкільне середовище для дітей молодшого шкільного віку з числа LGBTQ+ (Т.Д. Каллаган, Н. Річард, К. Кемпбелл, Дж. Андерсон [14]); соціальна підтримка підлітків із числа LGBTQ у школах та її результати (Е. Люн, Г. Кассель-Гомес, С. Салліван, Ф. Мурахара, Т. Фланеган [15]); наміри учителів втручатися у ситуації булінгу стосовно учнів LGBTQI+ в австралійських

¹ Акронім LGBTQIA+ є «парасольковим» терміном, що використовується для позначення різноманітних сексуальних орієнтацій і гендерних ідентичностей, які виходять за межі традиційної гетеронормативної моделі.

школах (Л. Паркер, С. Вебб, Дж. М. Чоноді [16]); зв'язок між міжособистісними мікроагресіями, депресивними симптомами та прив'язаністю до домашніх тварин у вибірці ЛГБТQ+ молодих дорослих (А. Матійчак, К. Томлінсон, Е. Фам, Р. Корона, Ш. Макдональд [17]); занепокоєння гомосексуальних науковців щодо обговорення квір-питань у Китаї (Ле Кюї [18]); гомофобія в нігерійських школах і університетах: віктимізація, проблеми психічного здоров'я, стійкість студентів ЛГБТ та підтримка з боку гетеросексуальних союзників (К. Оканлавон [19]); молодь із сексуальних та гендерних меншин у християнських домашніх школах: сприйняття клімату та підтримки (С.О. Андерсон, Б. Дж. Лаф [20]).

Більшість авторів розглядають проблеми соціалізації негетеросексуальних осіб у педагогічному, психологічному або медичному контексті. Слід відзначити і велику кількість публікацій, що мають правозахисний характер, автори яких акцентують увагу на проблемі дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності [21, 22]. Однак досліджень, безпосередньо присвячених пошуку та обґрунтуванню теоретичних засад соціологічного вивчення соціалізації негетеросексуальних осіб, явно бракує.

З огляду на це, **метою** даної статті є визначення та концептуалізація теоретичних засад соціологічного дослідження соціалізації негетеросексуальних осіб в гетеронормативному суспільстві

Виклад основного матеріалу. Центральне місце в теоретичному обґрунтуванні дослідження соціалізації негетеросексуальних осіб посідає концепція дискурсів французького філософа-постструктураліста М. Фуко. Він підкреслює ключову роль дискурсів у процесі легітимації певних форм знання як «істинних» та маргіналізації інших форм знання як «помилкових». При цьому М. Фуко виходить за межі традиційного лінгвістичного трактування дискурсу. На відміну від структуралістського підходу, що визначає дискурс як систему знаків і правил їхнього комбінування, М. Фуко акцентує увагу на його соціальній природі. Для нього дискурс є не лише мовною практикою, а й способом конструювання знання про світ, що формує специфічний «режим істини» в суспільстві [23]. Він регламентує, які висловлювання взагалі можуть бути зроблені, хто має право їх озвучувати і за яких умов, встановлюючи тим самим певні нормативні рамки. Дискурси не просто відображають дійсність, а активно її моделюють, впливаючи на суспільне сприйняття світу.

У концепції М. Фуко знання та влада нерозривно пов'язані між собою. Тут соціальний філософ відходить від класичного уявлення про владу як ресурс, що може бути переданий або належати певній особі чи групі. Натомість він розглядає її як сукупність множинних відносин сил, що пронизують усі аспекти соціальної взаємодії [24]. Влада не є об'єктом володіння, а проявляється в її застосуванні. Вона функціонує через дискурси, які визначають легітимні форми знання та соціальних практик, водночас відсуваючи інші на периферію. М. Фуко розрізняє два типи влади: пряму, що реалізується через примус, заборони або накази, та горизонтальну, яка діє опосередковано, впливаючи на поведінку індивідів через процеси нормалізації та регулювання. Горизонтальна влада проявляється через діяльність таких соціальних інституцій, як освітні установи, медичні заклади й пенітенціарні системи. Саме в цих структурах формуються стандарти, норми та правила, що визначають суб'єктивний досвід людини, її бачення світу та спосіб життя [25].

Дискурси створюють, поширюють і закріплюють специфічні форми знання, які, своєю чергою, сприяють підтримці та легітимації цих дискурсів. У результаті влада та знання взаємно посилюють одне одного, формуючи те, що М. Фуко концептуалізує як «режими істини». Саме ці «режими істини» визначають, яке знання вважається прийнятним і легітимним у межах конкретного соціокультурного контексту [23].

М. Фуко приділяє особливу увагу питанню сексуальності, зокрема у своїй фундаментальній праці «Історія сексуальності» (1976–1984) він аналізує, яким чином у західній культурі історично формувалися уявлення про сексуальність [26]. М. Фуко демонструє, що сексуальність як окрема сфера людського життя не існувала до Нового часу. Лише починаючи з XVIII століття сексуальність починає сприйматися як одна з ключових характеристик особистості, навколо якої вибудовується складна система наукових, медичних, юридичних дискурсів, які визначають норми та регламентують сексуальну поведінку. Через ці дискурси влада здійснює контроль над тілами та сексуальністю людей, а сама сексуальність стає предметом наукових досліджень, класифікації та медикалізації. Саме в цей період формуються категорії «нормального» і «патологічного», що застосовуються до сексуальності та її проявів.

Таким чином, за М. Фуко, сексуальність не є вродженою характеристикою людини, а формується історично внаслідок суспільного конструювання через вироблення специфічних знань. Це відкриває можливості для критичного аналізу та деконструкції усталених уявлень про «нормальну» або «природну» сексуальність. Використання підходу М. Фуко в дослідженні соціалізації негетеросексуальних осіб дає змогу виявити механізми, за допомогою яких гетеронормативність постає як «норма» і набуває універсального характеру, зокрема через процеси стигматизації негетеросексуальних ідентичностей.

Що таке гетеронормативність? Термін «гетеронормативність» є відносно новим. Він був запропонований М. Уорнером у 1993 році, коли він послався на слова М. Віттіг «Жити в суспільстві

означає жити в гетеросексуальності... Гетеросексуальність завжди вже дана в усіх ментальних категоріях» [27]. Поняття гетеронормативності відображає процес легітимації та домінування в суспільстві гетеросексуальності й цисгендерності над усіма іншими варіантами сексуальності та гендерної ідентичності, що розглядаються як «девіантні» [28].

Такі моделі поведінки засвоюються всіма членами гетеронормативних суспільств [29]. Молоді люди не є виключенням і також інтеріоризують ці соціальні настанови, формуючи уявлення про власне майбутнє відповідно до гетеронормативних стандартів [30], реалізація яких у їхньому власному соціальному досвіді сприяє відтворенню та зміцненню гетеронормативної культури, що домінує в суспільстві [31].

Водночас молоді люди з числа LGBTQIA+, ідентифікуючи себе як негетеросексуальних та / чи нецисгендерних осіб, кидають виклик гетеронормативності суспільства. Проте гетеронормативна культура та пов'язані з нею соціальні настанови, норми та стандарти чинять значний вплив на сексуальну та гендерну ідентичність негетеросексуальних осіб, змушуючи їх адаптувати свої внутрішні відчуття до домінантних гетеросексуальних стереотипів [32]. Гетеросексуальна та цисгендерна молодь має можливість вільно розвивати власну ідентичність у різних сферах життя [33], тоді як молодь із числа LGBTQIA+ змушена узгоджувати свої множинні ідентичності (зокрема гендерну, расову чи етнічну), постійно зважаючи на суспільний тиск гетеронормативних очікувань.

Теоретики квір-теорії – сучасного міждисциплінарного напрямку в гуманітарних і соціальних науках, який виник на межі 1980–1990-х років у США під впливом гендерних студій, феміністичної теорії та руху ЛГБТ, – зосереджуються на критиці та деконструкції бінарних уявлень про гендерне самовираження та сексуальність [28]. Підтримуючи гегемонний гетеронормативний дискурс, люди надають перевагу цисгендерності та гетеросексуальності, водночас стигматизуючи гендерну неконформність та негетеросексуальність. Це сприяє утвердженню уявлення, що «справжні» жінки та чоловіки обов'язково є гетеросексуальними, цисгендерними та відповідають традиційним, гіперфемінізованим або гіпермаскулінізованим гендерним нормам [32].

Гетеронормативна культура вимагає від індивіда цисгендерної ідентичності та сексуального потягу виключно до осіб протилежної статі, які також є цисгендерними. Оскільки підтримка гетеронормативного порядку залежить від суворого дотримання цих норм, їхнє порушення сприймається як загроза, що призводить до стигматизації та маргіналізації осіб, які не відповідають усталеним очікуванням щодо сексуальності та гендерної ідентичності [34].

Виконуючи функцію забезпечення ефективної гетеронормативної соціалізації, нормативна система чинить тиск на індивідів, підтримуючи привілейовані соціальні категорії та водночас стигматизуючи ті, що не відповідають усталеним нормам. Однак, попри соціальні очікування, представники LGBTQIA+ спільноти часто «квірять» не лише власну сексуальну та гендерну ідентичність, а й інші аспекти свого життя. Наприклад, геї та лесбійки демонструють вищий рівень гендерної неконформності порівняно з гетеросексуалами [35], нерідко відкидають концепцію біологічного батьківства [36] або розглядають усиновлення як її прийнятну альтернативу [37].

Проте сексуальні меншини залишаються вразливими до впливу гетеронормативної культури. Одним із наслідків цього впливу стало формування гомонормативності — політики, що надає привілеї тим одностатевим парам, які дотримуються гетеронормативних моделей поведінки. Такі пари відтворюють гендерні стереотипи у взаємодії, перебувають у моногамних стосунках і приймають «традиційні» цінності, орієнтуючись на сім'ю, батьківство та соціальну стабільність. Водночас квір-спільнота є надзвичайно різноманітною, включаючи партнерства, в яких обидва партнери є небінарними, практикують полігамні стосунки, не прагнуть мати дітей або не орієнтуються на шлюб. Однак у межах гетеронормативної культури такі моделі можуть піддаватися стигматизації навіть всередині самої квір-спільноти [38; 39].

Не можна заперечити, що в українському суспільстві домінують гетеросексистські погляди та гетеронормативні практики, що призводить до стигматизації та дискримінації інших сексуальних і гендерних ідентичностей, а також альтернативних форм сім'ї. Показовими в цьому контексті є результати дослідження СГ «Рейтинг», у якому респондентам було поставлено запитання: «Як Ви ставитеся до ЛГБТ осіб?». Згідно з отриманими даними, 48 % опитаних висловили нейтральне ставлення, 28 % – «однозначно негативне», 13 % – «скоріше негативне», 5 % – «однозначно позитивне», 4 % – «скоріше позитивне», а 2 % вагалися з відповіддю [40]². Таким чином, загалом 41 % українців виявляє певний рівень негативного ставлення до ЛГБТ-осіб.

Попри гетеронормативний характер української культури, у нашій країні активно розвивається рух LGBTQIA+, який є відповіддю на домінування традиційних уявлень про сексуальність і гендер. Спільнота

² Опитування проведене Соціологічною групою «Рейтинг» 27-29 березня 2023 року методом CATI (Computer Assisted Telephone Interviewing – телефонні інтерв'ю з використанням комп'ютера). В опитуванні взяли участь 2000 респондентів віком від 18 років з усіх областей України, крім тимчасово окупованих територій Криму та сходу України, а також територій, де на момент опитування був відсутній український мобільний зв'язок. Помилка репрезентативності дослідження не більше 2,2 %.

LGBTQIA+ кидає виклик гетеронормативним настановам, прагнучи деконструювати бінарні концепції гендеру та сексуальності. В умовах війни громадянська позиція військовослужбовців, які відкрито ідентифікують себе як геї або трансгендерні особи, сприяє підвищенню рівня толерантності в суспільстві. Для успішної соціалізації індивіда, його інтеграції в суспільство та можливості зробити свій внесок у його життєдіяльність, наприклад шляхом служби в ЗСУ, необхідне визнання й прийняття сексуального та гендерного різноманіття на рівні всього суспільства. Доти, поки ці процеси залишаються загальмованими, соціалізація негетеросексуальних осіб неминуче супроводжуватиметься травматичним досвідом.

На відміну від поняття гетеронормативності, поняття соціалізації є фундаментальним поняттям соціальних наук і має довгу історію. Формування особистості відбувається в процесі безперервної взаємодії з соціальним середовищем, внаслідок чого індивід засвоює та відтворює соціальні ролі, цінності, норми та зразки поведінки, прийняті в суспільстві.

Виокремлюють два основні підходи до соціалізації, які відображають протилежні уявлення про роль індивіда в системі соціальної взаємодії. Прихильники першого підходу – суб'єкт-об'єктного (Е. Дюркгайм, Т. Парсонс) – розглядають індивіда як пасивний об'єкт, що зазнає впливу суспільства, а соціалізацію трактують як процес адаптації особистості до культурних норм і цінностей соціального середовища. Цей підхід акцентує увагу на механізмах формування та розвитку особистості, однак розглядає соціалізацію як односторонній процес, у якому соціальні інститути впливають на індивіда, нав'язуючи йому певні соціальні ролі, акультуровані зразки поведінки та традиційні цінності суспільства. Другий підхід – суб'єкт-суб'єктний – найбільш точно відображає сутність процесу соціалізації. Він розглядає особистість як активного суб'єкта соціалізації, який не лише засвоює традиційні норми, цінності, звички та зразки поведінки, адаптуючись до них, а й активно моделює, трансформує та надає інноваційного спрямування як власному, так і суспільному розвитку. В межах цього підходу соціалізація сприймається як двосторонній процес, у ході якого можуть змінюватися або створюватися нові норми та форми взаємодії між особистістю і соціальним оточенням. Прихильниками такого підходу є Ч. Кулі, Дж. Г. Мід, П. Сорокін, Н. Смелзер.

Деякі дослідники розглядають соціалізацію як процес, що відбувається виключно в дитинстві та юності. Ми не поділяємо їхню точку зору та погоджуємося з позицією, що соціалізація є безперервним процесом, який триває протягом усього життя. Безперечно, базові засади формування та розвитку особистості закладаються в дитячому та підлітковому віці, однак упродовж життя соціальні характеристики людини, її статусно-рольові позиції, ціннісні орієнтації та настанови можуть змінюватися або замінюватися новими. Цей процес отримав назву ресоціалізації, тобто перегляду та зміни того, що вже було засвоєно в ході первинної соціалізації.

На процес соціалізації негетеросексуальних осіб впливає низка чинників та явищ, характерних для культури гетеронормативного суспільства. Зокрема, стигматизація, гетеросексизм і дискримінація створюють значні бар'єри, що обмежують права та свободи, а також негативно позначаються на життєвому досвіді негетеросексуальних людей. Це, своєю чергою, спричиняє серйозні ризики та формує складні виклики, з якими стикається ця категорія громадян.

Стигматизація передбачає упереджене або негативне ставлення до осіб, які мають певні характеристики або належать до конкретної соціальної групи. Одним із перших до дослідження цього явища, його природи, витоків та наслідків звернувся І. Гофман [41]. Стигматизація взагалі визначається як процес, у ході якого окремі індивіди або соціальні групи, які мають певні ознаки, визнаються маргінальними [42], а І. Гофман визначає стигму як атрибут, що глибоко дискредитує людину [41], тобто характеристику, яка слугує основою для формування негативних стереотипів і упередженого ставлення до неї. Атрибути, що стигматизують, можуть бути як явними, так і прихованими, наприклад, фізичні особливості (вага, колір шкіри, вади здоров'я), які складно приховати, або ж індивідуальні характеристики (психічні захворювання, політичні погляди, сексуальна та гендерна ідентичність), які можуть не виражатися відкрито.

У багатьох суспільствах негетеросексуальні та квір-люди зазнають стигматизації, що посилює соціальне пригнічення, пов'язане з їхньою сексуальною орієнтацією чи гендерною ідентичністю. Такий тип стигматизації, що сприяє утвердженню домінування гетеронормативних норм і маргіналізації осіб, які їм не відповідають, відомий як гетеросексизм.

Ще одним ключовим поняттям для аналізу соціалізації негетеросексуальних осіб в українському суспільстві є дискримінація. Дискримінація визначається як неправомірне ставлення або дії щодо окремої особи чи групи осіб на основі певної ознаки (стать, сексуальна орієнтація, переконання, вік, матеріальний статус тощо). На практиці дискримінація проявляється через обмеження доступу до важливих соціальних ресурсів, зокрема законодавчих прав, можливостей працевлаштування, освіти, медичних та інших послуг [43]. Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації проявляється через обмеження, яких зазнає людина через свою негетеросексуальну орієнтацію, що призводить до невизнання її прав і свобод [44]. Це ситуації, коли до особи з негетеросексуальною орієнтацією ставляться менш сприятливо, ніж до гетеросексуальної

особи [45]. Прикладами такої дискримінації є звільнення з роботи через сексуальну орієнтацію, відмова у наданні медичних послуг тощо. Дискримінація за ознакою гендерної ідентичності виражається в обмеженнях, яких зазнає людина через свою гендерну ідентичність, відмінну від цисгендерної, що також призводить до порушення її прав і свобод [45]. Підставою для такої дискримінації можуть бути манери, зовнішність або інші прояви гендерної ідентичності. Наприклад, гендерною дискримінацією є відмова в наданні послуг людині, яка має зовнішні маскуліnnі риси, але говорить високим голосом і демонструє фемінні жести.

Також дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності може проявлятися у формі сексуальних домагань. Вона включає різні форми неприйнятної поведінки, зокрема гомофобні та сексистські жарти, нав'язливі натяки, примус і небажані фізичні дотики, некоректні питання щодо сексуальності, образливі коментарі та аутинг (примусове розкриття особистої інформації про сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність). Усі ці дії спрямовані на приниження або дискредитацію негетеросексуальної особи, що є серйозним порушенням її прав і гідності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах, коли в Україні все ще поширене негативне ставлення до представників LGBTQIA+ спільноти, дослідження соціалізації негетеросексуальних осіб потребує комплексного теоретико-методологічного підходу. Така база може включати поєднання кількох концепцій. По-перше, концепцію дискурсів М. Фуко, яка дає змогу аналізувати механізми влади та формування «режимів істини» в суспільстві; по-друге, концепт гетеронормативного суспільства, що пояснює процеси маргіналізації сексуальних ідентичностей; по-третє, концепт соціалізації, який дозволяє відстежити, як індивід адаптується до соціальних норм, змінює власну поведінку або проявляє спротив суспільним очікуванням.

Ідеї М. Фуко щодо взаємозв'язку влади, знання та соціального конструювання сексуальності є евристичним аналітичним інструментом для дослідження маргіналізації негетеросексуальних ідентичностей. Домінуючі суспільні дискурси формують межі прийнятності та легітимності певних ідентичностей, що сприяє їхній невидимості або стигматизації. Різноманіття гендерних самовиражень і сексуальних орієнтацій значно перевищує рамки традиційних бінарних категорій, підкреслюючи обмеженість існуючої термінології та класифікацій. У перспективі розвиток нових концептуальних підходів може точніше відобразити унікальний досвід кожної особи, підтверджуючи плінність і мінливість гендеру та сексуальності як соціальних конструктів.

Сучасне українське суспільство залишається гетеронормативним, що зумовлює існування жорстких «режимів істини», які нав'язують негетеросексуальним особам стереотипи та стандарти гетеронормативної поведінки. Це створює значні труднощі для соціалізації, обмежуючи можливості самовираження та інтеграції. Деконструкція домінантних дискурсів, подолання глибоко вкорінених упереджень та впровадження інклюзивних практик формують передумови для розвитку толерантного ставлення до різноманітних сексуальних і гендерних ідентичностей. Подолання гетеронормативності в Україні нерозривно пов'язане з процесами євроінтеграції, утвердженням демократичних цінностей, захистом прав людини та повагою до соціокультурного різноманіття. Подальший розвиток цих процесів залежатиме від взаємодії між традиційними соціальними устоями та поширенням нових норм, які сприятимуть формуванню нових моделей сексуальної та гендерної самоідентифікації, що, своєю чергою, вимагатиме глибоких змін у суспільній свідомості та наукових підходах до аналізу відповідних явищ.

Гетеронормативна структура суспільства відтворює себе через контроль процесів соціалізації, формуючи стандарти поведінки, які закріплюють домінантні норми та ускладнюють інтеграцію альтернативних ідентичностей. Соціалізація, що є ключовим поняттям соціології, означає процес включення індивіда в суспільне життя та є багатогранним, динамічним явищем. У процесі соціалізації людина засвоює соціальні норми, цінності та моделі поведінки, які домінують у суспільстві. Формування світогляду, ідентичності та особистісних рис відбувається під впливом різноманітних агентів соціалізації, включно з сім'єю, освітніми установами, групами однолітків, медіа та релігійними інституціями. Соціалізація негетеросексуальних та нецисгендерних осіб у гетеронормативному середовищі ускладнюється через стигматизацію, гетеросексизм і дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Домінування гетеросексуальних норм сприяє поширенню дискримінаційних практик, що створює серйозні перешкоди для повноцінної соціалізації негетеросексуальних осіб, обмежуючи можливості їхньої інтеграції до суспільства.

Стигматизація, що проявляється у негативному ставленні до представників LGBTQIA+ як до «девіантних» або «неповноцінних», суттєво обмежує їхні права, свободи та можливості самореалізації. Внутрішнє засвоєння такого погляду часто змушує приховувати власну ідентичність, що ускладнює соціальну інтеграцію та створює додаткові психологічні бар'єри. Дискримінація у різних сферах життя (від працевлаштування до доступу до послуг) робить процес соціалізації складним та потенційно травматичним.

У часи глобалізації наукові та соціальні уявлення про гендер і сексуальність зазнають трансформацій, створюючи простір для утвердження принципів рівності та толерантного ставлення до

різноманітних ідентичностей. Подолання дискримінації та стигматизації LGBTQIA+ в Україні є ключовим кроком на шляху до побудови демократичного та інклюзивного суспільства, де всі члени мають рівні можливості для самореалізації незалежно від сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності. Саме ця «глобалізація уявлень», можливості подолання дискримінації та трансформації стигматизації мають стати подальшими напрямками соціологічного дослідження цієї далеко не очевидної для соціології царини.

Список використаної літератури:

1. Альохін М. Пріоритетні напрямки соціальної роботи з бі- та гомосексуальними старшокласниками. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2018. № 2 (43). С. 9–13. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2018.43.9-13>
2. Горностай П. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності. *Основи теорії гендеру: навчальний посібник*. Київ, 2004. 536 с.
3. Ткалич М.Г., Гречаник М.І., Гречаник Є.О. Теоретичне підґрунтя дослідження психологічного компоненту гомосексуальної ідентичності особистості. *Габітус*. 2021. № 21. С. 210–216.
4. Марценюк Т.О. ЛГБТ сім'ї в Україні: відтворення патріархату чи альтернатива владному дискурсу? *Наукові записки НАУКМА*. 2012. Т. 135: Соціологічні науки. С. 50–58.
5. Простомолотова О. Р. Особливості роботи соціального працівника з представниками ЛГБТ спільноти : автореф. дип. роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»: спец. 231 «Соціальна робота». ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2021. С. 11.
6. Мяленко В.В. Особливості ставлення батьків та вчителів до дітей ЛГБТ+. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2019. № 44(47). С. 81–87. URL: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi44\(47\).119](https://doi.org/10.33120/ssj.vi44(47).119)
7. Higa D., Hoppe M.J., Lindhorst T., Mincer S., Beadnell B., Morrison D.M., et al. Negative and positive factors associated with the well-being of lesbian, gay, bisexual, transgender, queer, and questioning (LGBTQ) youth. *Youth & Society*. 2014. 46. P. 663–687.
8. Hadland S.E., Yehia B.R., Makadon H.J. Caring for Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Questioning Youth in Inclusive and Affirmative Environments. *Pediatric Clinics of North America*. 2016. 63(6). P. 955–969. URL: <https://doi.org/10.1016%2Fj.pcl.2016.07.001>
9. Harris B.R., Gallant K., Cohen H., Karydi A., McPherson T.L. Communication and support as suicide prevention for LGBTQIA2S+ youth: perspectives of professionals, parents, and youth. *Journal of LGBT Youth*. 2024. P. 1–17. URL: <https://doi.org/10.1080/19361653.2024.2377661>
10. Burstein D., Purdue E. L., Jones J. A., Breeze J. L., Chen Y., Sege R. Protective factors associated with reduced substance use and depression among gender minority teens. *Journal of LGBT Youth*. 2023. 21(4). P. 659–676. URL: <https://doi.org/10.1080/19361653.2023.2230462>
11. Pitcher K. J., Smith R. L., Watson R. J. Outness and social-emotional adjustment among asexual and demisexual adolescents. *Journal of LGBT Youth*. 2023. 21(3). P. 507–525. URL: <https://doi.org/10.1080/19361653.2023.2200385>
12. Mendoza-Pérez J. C., Trejo-Hernández J. C., Olmedo-Neri R. A., Vega-Cauich J. I., Lozano-Verduzco I., Craig S. Microaggressions based on sexual orientation and the mental health of gay men youth in three Mexican Cities. *Journal of LGBT Youth*. 2023. 21(3). P. 469–489.
13. Roberts T., Roberts L., Carpenter Z., Haueisen S., Jones A., Schutte K., Smith T. Existing in the void: an interpretative phenomenological analysis of rural LGBTQ+ students. *Journal of LGBT Youth*. 2022. 20(4). P. 836–864. URL: <https://doi.org/10.1080/19361653.2022.2104774>
14. Callaghan T.D., Richard N., Campbell C., Anderson J. Gender socialization and supportive school settings for elementary-aged LGBTIQ+ children. *Children and Youth Services Review*. 2024. Vol. 161 (C). URL: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107611>
15. Leung E., Kassel-Gomez G., Sullivan S. et al. Social support in schools and related outcomes for LGBTQ youth: a scoping review. *Discover Education*. 2022. 1 (18). URL: <https://doi.org/10.1007/s44217-022-00016-9>
16. Parker L., Webb S., Chonody J. M. Bullying toward LGBTQI+ students in Australian schools: Understanding teachers' intentions to intervene. *Journal of LGBT Youth*. 2022. 20 (3). P. 561–584. URL: <https://doi.org/10.1080/19361653.2022.2096744>
17. Matijczak A., Tomlinson C., Pham A., Corona R., McDonald S. Relations between interpersonal microaggressions, depressive symptoms, and pet attachment in an LGBTQ+ emerging adult sample. *Journal of LGBT Youth*. 2022. 20(3). P. 658–679. URL: <https://doi.org/10.1080/19361653.2022.2091078>
18. Cui L. Heteronormative classrooms under surveillance: Gay academics' concerns about addressing queer issues in China. *Journal of LGBT Youth*. 2021. № 1. P. 129–142. URL: <https://doi.org/10.1080/19361653.2021.1997692>
19. Okanlawon K. Homophobia in Nigerian schools and universities: Victimization, Mental Health Issues, Resilience of the LGBT Students and support from Straight Allies. A Literature review. *Journal of LGBT Youth*. 2020. 18(4). P. 327–359. URL: <https://doi.org/10.1080/19361653.2020.1749211>
20. Anderson S. O., Lough B. J. Sexual and gender minoritized youth in Christian home schools: Perceptions of climate and support. *Journal of LGBT Youth*. 2019. 18(4). P. 438–458. URL: <https://doi.org/10.1080/19361653.2019.1700404>
21. Пряміцин В. Ю., Пороховата Є.О. «Актуальні проблеми становлення прав сексуальних меншин в Україні: проблема дискримінації». *Юридичний бюлетень*. 2021. Випуск 18. С. 64–71
22. Шелевер Н. В. «Захист прав ЛГБТ-спільноти під час війни в Україні». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 83. С. 151–155. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.21>
23. Pitsoe, V., Letseka, M. Foucault's discourse and power: Implications for instructionist classroom management. *Open Journal of Philosophy*. 2013. 3(1). P. 23–28;

24. Foucault M. The archaeology of knowledge and the discourse. *New York: Pantheon*. 1972.
25. Olsson M. R. Michel Foucault: Discourse, power/ knowledge, and the battle for truth. In G. J. Leckie, L. M. Given, & J. E. Buschman. *Critical theory for library and information science*. Santa Barbara, California: Libraries Unlimited. 2010. P. 63-74.
26. Foucault M. *The History of Sexuality*. Volume 1: An Introduction. London: Allen Lane. 1979. 168 p.
27. Chandler D., Munday R. Heteronormativity. *A Dictionary of Media and Communication*. Oxford University Press, 2020. URL: <https://www-oxfordreference-com.proxyiub.uits.iu.edu/view/10.1093/acref/9780198841838.001.0001/acref-9780198841838-e-1190> (Last accessed: 01.02.2025)
28. Oswald R., Kuvalanka K., Blume L., & Berkowitz D. Queering the family. *Handbook of feminist family studies*. Thousand Oaks, CA, 2009. P. 43–55.
29. Kitzinger C. Heteronormativity in action: Reproducing the heterosexual nuclear family in after-hours medical calls. *Social Problems*. 2005. № 52. P. 477–498.
30. McDonald P, Pini B, Bailey J, & Price R. Young people's aspirations for education, work, family, and leisure. *Work, Employment, and Society*. 2011. № 25. P. 68-84.
31. Martino W. Policing masculinities: Investigating the role of homophobia and heteronormativity in the lives of adolescent school boys. *The Journal of Men's Studies*. 2000. № 8. P. 231–236.
32. Oswald R.F, Blume L.B, & Marks S.R. Decentering heteronormativity: A model for family studies. *Sourcebook of family theory and research*. Thousand Oaks, CA, 2005. P. 143–165.
33. Arnett J.J. Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*. 2000. № 55. P. 469–480.
34. Warner M. The trouble with normal: Sex, politics, and the ethics of queer life. Cambridge, MA, 2000. 227 p.
35. Li G., Pollitt A.M, & Russell S.T. Depression and sexual orientation during young adulthood: Diversity and the role of gender nonconformity. *Archives of Sexual Behavior*. 2016. № 45. P. 697–711.
36. Goldberg A.E. Gay dads: Transitions to adoptive fatherhood. *New York: New York University Press*. 2012; 251 p.
37. Tyebjee T. Attitude, interest, and motivation for adoption and foster care. *Child Welfare*. 2003. № 82. P. 685-706;
38. Allen S.H, & Mendez S.N. Hegemonic heteronormativity: Toward a new era of queer family theory. *Journal of Family Theory & Review*. 2018. № 10. P. 70-86.
39. Duggan L. The new homonormativity: The sexual politics of neoliberalism In Castronovo R. & Nelson D.D. (Eds.), *Materializing democracy: Toward a revitalized cultural politics*. Durham, NC: Duke University Press. 2002. P. 175-194.
40. Питання дискримінації різних соціальних груп у ЗСУ. 27 – 29 березня, 2023. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/04/RG_032023_CATI_NAKO.pdf
41. Goffman E. Stigma Notes on the management of spoiled identity. Englewood Cliffs, NJ Prentice-Hall. 1963. 147 p.
42. Corrigan P, Markowitz F, Watson A, Rowan D, Kubiak M. An attribution model of public discrimination towards persons with mental illness. *Journal of Health and Social Behavior*. 44(2). 2003. P. 162–179.
43. Definition of Discrimination. *Open Education Sociology Dictionary*. URL: <https://sociologydictionary.org/discrimination/> (Last accessed: 01.02.2025).
44. Policy on discrimination and harassment because of sexual orientation. Ontario Human Rights Commission. URL: https://www.ohrc.on.ca/sites/default/files/attachments/Policy_on_discrimination_and_harassment_because_of_sexual_orientation.pdf (Last accessed: 01.02.2025).
45. Sexual Orientation, Gender and Intersex Discrimination. Australian Human Rights Commission. URL: <https://www.humanrights.gov.au/quick-guide/12095> (Last accessed: 01.02.2025).

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу

Конфлікт інтересів : автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

Отримано 13.03.2025

Прийнято до друку 14.04.2025

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE SOCIOLOGICAL STUDY OF THE NON-HETEROSEXUAL PERSONS' SOCIALIZATION IN HETERONORMATIVE SOCIETY

Faidyuk Natalia – MA student at the Faculty of Sociology, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Square, 4, 61022, Ukraine, e-mail: rapart2706@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9288-608X>

Zubarev Oleksandr – PhD in sociology, Department of Sociology V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Square, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: alexandr.zubarev@karazin.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9722-2851>

This article explores the theoretical and methodological foundations of sociological research on the socialization of non-heterosexual individuals in Ukrainian society. The authors examine several key concepts: discourse, heteronormativity, socialization, stigmatization, and discrimination. It is argued that M. Foucault's concept of discourses allows for understanding the construction of "regimes of truth" that define what is considered acceptable and legitimate in a particular social context, for example, establishing heterosexuality as the norm and imposing heteronormative standards on non-heterosexual individuals, which significantly complicates their socialization process. The concept of heteronormativity focuses on the legitimization and preference given to heterosexuality and cisgenderism over all other forms of sexuality

and gender identity. Heteronormative culture demands gender conformity (cisgenderism) and sexual attraction exclusively to individuals of the opposite sex, while stigmatizing and marginalizing those who violate any of these norms. The concept of socialization is central to sociological science and denotes the process of integrating an individual into social life. The socialization of non-heterosexual and non-cisgender individuals in a heteronormative society is complicated by the destructive phenomena of stigmatization, heterosexism, and discrimination based on sexual orientation and gender identity. The cultivation of heterosexist ideologies and discriminatory practices creates serious obstacles to the full socialization of non-heterosexual and non-cisgender individuals. In conclusion, the authors note that Ukraine's chosen path of European integration requires the transformation of society's heteronormative culture and active opposition to all forms of stigmatization, heterosexism, and discrimination based on sexual orientation and gender identity. Authors underline that only by ensuring equal rights and opportunities for non-heterosexual and non-cisgender individuals can their full socialization and realization in all spheres of social life be possible, which will contribute to the development of Ukrainian society.

Keywords: LGBTQIA+, socialization, heteronormative society, non-heterosexual individual, stigmatization, discrimination.

References:

1. Alyokhin, M. (2018) 'Priority areas of social work with bi- and homosexual high school students', *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: "Pedagogy. Social work"*, 2 (43), pp. 9–13. Available at: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2018.43.9-13> [in Ukrainian]
2. Gornostay, P. (2004) *Gender socialization and formation of gender identity. Basics of gender theory: a study guide*. Kyiv: K.I.S [in Ukrainian]
3. Tkalych, M.G., Grechanyk, M.I., & Grechanyk, E.O. (2021) 'The theoretical basis of the study of the psychological component of the homosexual identity of the individual'. *Habitus*, 21, pp. 210–216 [in Ukrainian]
4. Martsenyuk, T. O. (2012) 'LGBT families in Ukraine: a reproduction of patriarchy or an alternative to the dominant discourse?' *Scientific notes of NaUKMA*, Vol. 135: Sociological Sciences, pp. 50–58 [in Ukrainian]
5. Prostomolotova, O. R. (2008) Peculiarities of the work of a social worker with representatives of the LGBT community, Abstract of the master's thesis. Specialty 231 "Social work", ChNU named after Peter's Tomb, Mykolaiv [in Ukrainian]
6. Myalenko, V. V. (2019) 'Peculiarities of the attitude of parents and teachers towards LGBT+ children'. *Scientific studies in social and political psychology*, 46 (47), pp. 81–87. doi: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi44\(47\).119](https://doi.org/10.33120/ssj.vi44(47).119) [in Ukrainian]
7. Higa, D., Hoppe, M. J., Lindhorst, T., Mincer, S., Beadnell, B., Morrison, D. M., et al. (2014) 'Negative and positive factors associated with the well-being of lesbian, gay, bisexual, transgender, queer, and questioning (LGBTQ) youth'. *Youth & Society*, 46, pp. 663–687.
8. Hadland, S. E., Yehia, B. R., & Makadon, H. J. (2016) 'Caring for Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Questioning Youth in Inclusive and Affirmative Environments'. *Pediatric Clinics of North America*, 63(6), pp. 955–969. doi: <https://doi.org/10.1016%2Fj.pcl.2016.07.001>
9. Harris, B. R., Gallant, K., Cohen, H., Karydi, A., McPherson, T. L. (2024) 'Communication and support as suicide prevention for LGBTQIA2S+ youth: perspectives of professionals, parents, and youth'. *Journal of LGBT Youth*, pp. 1–17. doi: <https://doi.org/10.1080/19361653.2024.2377661>
10. Burstein, D., Purdue, E. L., Jones, J. A., Breeze, J. L., Chen, Y., & Sege, R. (2023) 'Protective factors associated with reduced substance use and depression among gender minority teens' *Journal of LGBT Youth*, 21(4), pp. 659–676. doi: <https://doi.org/10.1080/19361653.2023.2230462>
11. Pitcher, K. J., Smith, R. L., & Watson, R. J. (2023) 'Outness and social-emotional adjustment among asexual and demisexual adolescents'. *Journal of LGBT Youth*, 21(3), pp. 507–525. doi: <https://doi.org/10.1080/19361653.2023.2200385>
12. Mendoza-Pérez, J. C., Trejo-Hernández, J. C., Olmedo-Neri, R. A., Vega-Cauich, J. I., Lozano-Verduzco, I., Craig, S. (2023) 'Microaggressions based on sexual orientation and the mental health of gay men youth in three Mexican Cities'. *Journal of LGBT Youth*, 21(3), pp. 469–489
13. Roberts, T., Roberts, L., Carpenter, Z., Hauelsen, S., Jones, A., Schutte, K., Smith, T. (2022) 'Existing in the void: an interpretative phenomenological analysis of rural LGBTQ+ students'. *Journal of LGBT Youth*, 20(4), pp. 836–864. doi: <https://doi.org/10.1080/19361653.2022.2104774>
14. Callaghan, T.D., Richard, N., Campbell, C., Anderson, J. (2024) 'Gender socialization and supportive school settings for elementary-aged LGBTIQ+ children'. *Children and Youth Services Review*, Vol. 16 (C). doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107611>
15. Leung, E., Kassel-Gomez, G., Sullivan, S. et al. (2022) 'Social support in schools and related outcomes for LGBTQ youth: a scoping review'. *Discover Education*, 1 (18). doi: <https://doi.org/10.1007/s44217-022-00016-9>
16. Parker, L., Webb, S., & Chonody, J. M. (2022) 'Bullying toward LGBTQI+ students in Australian schools: Understanding teachers' intentions to intervene'. *Journal of LGBT Youth*, 20 (3), pp. 561–584. doi: <https://doi.org/10.1080/19361653.2022.2096744>
17. Matijczak, A., Tomlinson, C., Pham, A., Corona, R., McDonald, S. (2022) 'Relations between interpersonal microaggressions, depressive symptoms, and pet attachment in an LGBTQ+ emerging adult sample'. *Journal of LGBT Youth*, 20(3), pp. 658–679. doi: <https://doi.org/10.1080/19361653.2022.2091078>
18. Cui, L. (2021) 'Heteronormative classrooms under surveillance: Gay academics' concerns about addressing queer issues in China'. *Journal of LGBT Youth*, № 1, pp. 129–142. doi: <https://doi.org/10.1080/19361653.2021.1997692>
19. Okanlawon, K. (2020) 'Homophobia in Nigerian schools and universities: Victimization, Mental Health Issues, Resilience of the LGBT Students and support from Straight Allies'. A Literature review. *Journal of LGBT Youth*, 18(4), pp. 327–359. doi: <https://doi.org/10.1080/19361653.2020.1749211>
20. Anderson, S. O., Lough, B. J. (2019) 'Sexual and gender minoritized youth in Christian home schools: Perceptions of climate and support'. *Journal of LGBT Youth*, 18(4), pp. 438–458. doi: <https://doi.org/10.1080/19361653.2019.1700404>

21. Pryamitsyn, V. Yu., Porokhovata, E. O. (2021) 'Actual problems of the formation of the rights of sexual minorities in Ukraine: the problem of discrimination'. *Law Bulletin*, Issue 18, pp. 64–71 [in Ukrainian]
22. Shelever, N. V. (2024) 'Protection of the rights of the LGBT community during the war in Ukraine'. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Law*, No. 83, pp. 151–155. doi: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.21> [in Ukrainian]
23. Pitsoe, V., Letseka, M. (2013) Foucault's discourse and power: Implications for instructionist classroom management. *Open Journal of Philosophy*, 3(1), pp. 23–28/
24. Foucault, M. *The archaeology of knowledge and the discourse*. New York: Pantheon. 1972/
25. Olsson, M. R. (2010) 'Michel Foucault: Discourse, power/ knowledge, and the battle for truth'. In Leckie, G. J., Given, L. M., Buschman, J. E. *Critical theory for library and information science*. Santa Barbara, California: Libraries Unlimited, pp. 63–74/
26. Foucault, M. (1979) *The History of Sexuality*. Volume 1: An Introduction. London: Allen Lane.
27. Chandler, D., Munday, R. (2020) 'Heteronormativity', in *A Dictionary of Media and Communication*. Oxford University Press. Available at: <https://www-oxfordreference-com.proxyiub.uits.iu.edu/view/10.1093/acref/9780198841838.001.0001/acref-9780198841838-e-1190> (Accessed: 01.02.2025)
28. Oswald, R., Kuvalanka, K., Blume, L., & Berkowitz, D. 'Queering the family', In Lloyd, S. A., Few, A. L., & Allen, K. R. (Eds.) *Handbook of feminist family studies*. Thousand Oaks, CA: Sage, pp. 43–55.
29. Kitzinger, C. (2005) 'Heteronormativity in action: Reproducing the heterosexual nuclear family in after-hours medical calls' *Social Problems*, № 52, pp. 477–498.
30. McDonald, P., Pini, B., Bailey, J., Price, R. (2011) Young people's aspirations for education, work, family, and leisure. *Work, Employment, and Society*, № 25, pp. 68–84.
31. Martino, W. (2000) Policing masculinities: Investigating the role of homophobia and heteronormativity in the lives of adolescent school boys. *The Journal of Men's Studies*, № 8, pp. 231–236.
32. Oswald, R. F., Blume, L. B., Marks, S. R. (2005) 'Decentering heteronormativity: A model for family studies', In Bengston V., Acocck A., Allen K., Dilworth-Anderson P & Klein D. (Eds.) *Sourcebook of family theory and research*. Thousand Oaks, CA: Sage, pp.143–165.
33. Arnett, J. J. (2000) Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, № 55, pp. 469–480.
34. Warner, M. (2000) *The trouble with normal: Sex, politics, and the ethics of queer life*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
35. Li, G., Pollitt, A. M., & Russell, S. T. (2016) Depression and sexual orientation during young adulthood: Diversity and the role of gender nonconformity. *Archives of Sexual Behavior*, № 45, pp. 697–711.
36. Goldberg, A. E. (2012) *Gay dads: Transitions to adoptive fatherhood*. New York: New York University Press.
37. Tyebjee, T. (2003) Attitude, interest, and motivation for adoption and foster care. *Child Welfare*, № 82, pp. 685–706.
38. Allen, S. H., & Mendez, S. N. (2018) Hegemonic heteronormativity: Toward a new era of queer family theory. *Journal of Family Theory & Review*, № 10, pp. 70–86.
39. Duggan, L. (2002) 'The new homonormativity: The sexual politics of neoliberalism', In Castronovo, R. & Nelson, D. D. (Eds.) *Materializing democracy: Toward a revitalized cultural politics*. Durham, NC: Duke University Press, pp. 175–194.
40. Rating Group. (2023). The issue of discrimination against various social groups in the Armed Forces of Ukraine. *Rating Group*. Available at: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/04/RG_032023_CATI_NAKO.pdf
41. Goffman, E. (1963) *Stigma Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, NJ Prentice-Hall.
42. Corrigan, P., Markowitz, F., Watson, A., Rowan, D., Kubiak, M. (2003) An attribution model of public discrimination towards persons with mental illness. *Journal of Health and Social Behavior*, 44(2), pp. 162–179.
43. Definition of Discrimination. *Open Education Sociology Dictionary*. Available at: <https://sociologydictionary.org/discrimination/> (Accessed: 01.02.2025).
44. Policy on discrimination and harassment because of sexual orientation (2006). Ontario Human Rights Commission. Available at: https://www.ohrc.on.ca/sites/default/files/attachments/Policy_on_discrimination_and_harassment_because_of_sexual_orientation.pdf (Accessed: 01.02.2025).
45. Sexual Orientation, Gender and Intersex Discrimination. Australian Human Rights Commission. Available at: <https://www.humanrights.gov.au/quick-guide/12095> (Accessed: 01.02.2025).

Authors Contribution : All authors have contributed equally to this work

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

Received 13.03.2025

Accepted 14.04.2025